

Павло Гай-Нижник

**Видатний патріот
і будівничий державної України
(Нариси до політичного портрету Пінхоса Красного)**

Опубліковано: *Гай-Нижник П.* Видатний патріот і будівничий державної України (Нариси до політичного портрету Пінхоса Красного) // Десять запорожских еврейских чтения. – Запорожье: Диво, 2005. – С.335-339.

Єврейська громада в Україні здавна була досить чисельною, проте доволі тривалий час через низку багатогранних причин не відігравала в її політичному чи державотворчому житті помітної ролі. Особливо скрутним періодом для українського єврейства були роки панування царської влади. Російська імперія була буквально оазою антисемітизму, дух і дія якого панували й заохочувалися як в суспільній, так і державній думці країни. Наприкінці XIX – початку XX ст. нове покоління єврейства починає активно цікавитися політикою та намагається шляхом освіти й кар'єри (досить часто приховуючи свої єврейські коріння) посісти певне місце в громадсько-адміністративному житті. На цей час, як цілком доречно вважає тель-авівський дослідник Ігал Ілем, “серед єврейства виділяються два елементи... один елемент – старе релігійне єврейство, інший – емансипована єврейська громада” [3, 23]. Провідники цього емансипованого єврейства, як захисники пригнобленого народу, доволі швидко знайшли союзників у боротьбі за свої права з представниками українських громадсько-політичних утворень, які також прагли

звільнити власну націю від російського шовінізму та пригноблюючої системи царату.

Серед єврейської, як і серед української, політично-активної інтелігенції панували популярні на той момент переважно соціалістичні ідеї. З початком Лютневої революції (1917 р.) в Петрограді вітчизняне єврейство зорганізувалося в політичні структури, як правило, соціалістичного забарвлення. Через нетривалий час після утворення в Києві Української Центральної Ради в ній, а згодом й в українських державних і урядових структурах, було представлено чи не весь спектр тогочасного єврейського політикуму України. Найвпливовішими серед нього протягом всього періоду революції та громадянської війни були Бунд, ЄСДРП (Поалей-Ціон), ОЄСП, Єврейська “Фолкс-Партай” (Цеіре-Ціон), Єврейські партії “Ахдус”, Сіоністські організації в Україні та Єврейська демократична сіоністська фракція (Цеіре-Ціон) в законодавчому органі УНР. Втім, української державницької позиції з них дотримувалися хіба що фракція сіоністів та Єврейська народна партія (“Фолкс-Партай”).

Одним з провідних діячів “Фолкс-Партай”, який згодом став активним будівничим української державності та міністром низки урядів УНР, був єврейський політичний і громадський діяч Пінхос Крас (Красний) (1881-1939). Невдовзі він вже представляв Єврейську народну партію в Малій Раді УНР і безпосередньо прилучився до законотворчої діяльності в державному будівництві УНР.

Центральна Рада з перших же тижнів свого існування стала на шлях забезпечення національно-культурних прав для національних меншин. Згодом в Українській Народній Республіці ці права було забезпечено на законодавчому рівні. 2 грудня 1917 р. Центральна Рада ухвалила Закон про створення єврейських громадських рад “для завідування всіма

єврейськими національними справами та установами” та проведення виборів до них. Право обирати мали всі громадяни єврейської національності обох статей, яким на день виборів виповнилося 20 років [10, 340]. На перших українських державних грошових знаках єврейською мовою навіть вказувався номінал купюри. Було створено Генеральне секретарство єврейських справ. 4 січня 1918 р. Генеральний Секретаріат (уряд) УНР на своєму засіданні задовольнив прохання вищезазначеного міністерства про виділення на вибори до єврейських громадських рад 50 тис. карбованців [17; 18].

В цей час П.Красний активно переймається своєрідним “лобіюванням” єврейських національних інтересів в законотворчому органі УНР. Показовою в цьому плані є його позиція на засіданні Малої Ради 9 квітня 1918 р. при розгляді і затвердженні кандидатури міністра єврейських справ відомого єврея-соціаліста Луцького (Бертольд): “Коли цей міністр буде виконувати постанову Єврейської Національної ради, – заявив представник “Фолкс-Партай”, – ми його як товариша від нашої фракції, будемо підтримувати всіма силами. Дальніше покаже, наскільки євреї підтримують новопризначеного міністра” [8]. Менше, ніж через рік, проте в набагато важчі як для українців, так для євреїв, часи П.Красний сам стане посідачем міністерського крісла.

Тим часом, як давній організатор єврейських шкіл в Україні, він не залишав цієї праці й на вищому державному рівні. Прикладом його погляду на цей напрямок розвитку національної політики в УНР може слугувати засідання Малої Ради 11 квітня 1918 р. Розглядався, внесений українським есером Баклаженком, Законопроект про єврейську вчительську семінарію, що мала відкритися в Києві 1 липня 1918 р. і бути підпорядкованою Міністерству єврейських справ УНР. Завданням семінарії було підготовка вчителів для єврейських шкіл в Україні (4 класи,

різні наукові кабінети, лабораторії та зразкова школа). Міністерство народної освіти УНР виділило на відкриття семінарії 15 тисяч карбованців. Мовою навчання передбачалася єврейська жаргонна мова “ідиш”. П.Красний цілковито підтримав законопроект, зазначаючи, що з 700 тисяч людності тогочасного Києва 80 тисяч визнають своєю рідною мовою єврейську. При цьому він виступив проти пропозиції сіоністів (зокрема, Гіндеса), які висловилися за додатковий розгляд Єврейською національною радою мови викладання (жаргоном - “ідиш”, чи староеврейською - “гебреіш”). Він також підтримав бундівця Рафеса, який, оперуючи Законом УНР про національно-персональну автономію, поставив перед Центральною Радою вимогу скликання тимчасового Єврейського Національного зібрання [9].

В наступних (1919-1920-му) роках П.Красний став безпосереднім учасником державного будівництва України, одним з її урядовців, а саме - міністром єврейських справ в уряді Директорії [4]. Це були роки безпрецедентної боротьби української нації на чотирьох фронтах за право мати власну державу, роки поневірянь, звитяжних перемог і тяжких поразок армії УНР. То були й роки перших хвиль єврейських погромів в Україні, посиленою протидією яким активно займався, між інших, й міністр єврейських справ П.Красний. Вперше міністерський портфель він отримав у квітні 1919 р. в уряді Б.Мартоса, згодом зберіг свою посаду й в уряді І.Мазепи, що свідчить про високий авторитет міністра серед різних протиборних партій й угруповань, що знаходилися навколо С.Петлюри й змагалися за право формувати уряд УНР. 24 вересня 1919 р. він поряд з Головою Директорії С.Петлюрою, Президентом Української Національної Ради Є.Петрушевичем, головою Ради Міністрів І.Мазепою та іншими урядовцями ставить в Кам'янці-Подільському свій підпис під Декларацією Правительства Соборної

Української Народньої Республіки в справі оголошення війни Денікіну [7, 535-536].

Він також став учасником історичного останнього засідання Директорії за участю Петлюри, Швеця, Макаренка і членів Кабінету Міністрів (Мазепи, Черкаського, Шрамченка, Безпалка), яке відбулося в Кам'янці-Подільському 15 листопада 1919 року. Саме тоді було вирішено про виїзд за кордон А.Макаренка і Ф.Швеця, і що "верховне керування справами Республіки покладається на голову Директорії Головного Отамана С.Петлюру, який іменем Директорії затверджує всі закони та постанови, ухвалені Радою Народніх Міністрів" [7, 311]. Невдовзі, уряд УНР було скорочено до вказаних вище п'яти осіб, серед яких залишився й П.Красний [7, 317].

У 1920 році, окрім заняття поточними урядовими справами та заходами по боротьбі з погромами, П.Красний в складі урядових комісій долучається до вироблення визначального і основного в державному організмі законодавчого і правового акту - розробки Конституції Української держави. 2 травня 1920 року (вже в складі уряду В.Прокоповича) він, поряд з іншими міністрами, звертається до народу з Декларацією, в якій, зокрема, зазначалося про найближче скликання тимчасового органу - передпарламенту, про новий етап збройної боротьби, про демократичні гарантії, мобілізацію податкових зборів, культурно-освітню розбудову, національну і конфесійну толерантність [7, 551-554]. Передпарламент мав "творити біжучу законодавчу роботу, яку тепер силою обставин примушена провадити Рада Народніх Міністрів" [12]. Орієнтуючись на це завдання уряд УНР створив 30 серпня 1920 р. Комісію по виробленню Конституції Української Народньої Республіки на чолі з А.Ніковським [6]. В жовтні Комісія ухвалила проект

Конституції УНР і представила його Раді Народних Міністрів та Головному Отаманові С.Петлюрі [16].

П.Красний брав участь також і в Комісії (голова – О.Саліковський), що була створена 2 липня 1920 р. при Міністерстві внутрішніх справ УНР й виробила закони “Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці” [1; 11; 14] та “Про Державню Народню Раду” [1; 13], які 12 листопада 1920 р. підписав Головний Отаман С.Петлюра.

В середині жовтня 1920 р. у Кам’янці-Подільському Кабінет В.Прокоповича змінився урядом А.Лівицького. Проте П.Красний вкотре зберіг за собою портфель міністра. По роду своєї діяльності та специфіки тогочасних подій (війна, отаманщина і, відповідно, погроми) міністру-єврею доводилося досить часто звертатися за допомогою в обороні своїх одноплемінників до військового керівництва УНР. Тут слід відмітити, що С.Петлюра та його офіцери неодмінно йшли на зустріч П.Красному і намагалися усіма можливими засобами, як на той важкий для армії УНР час, захистити єврейство від погромів серед військового хаосу й безладу. Міністр єврейських справ здобув повагу й серед військовиків. Так, зокрема, бойовий генерал М.Капустянський між усіма урядовцями окремо відзначав “оригінальну й симпатичну постать незмінюваного й недоторкуваного (об нього розбивалися всі кризи кабінетів) міністра жидівських справ П.Красного”, додаючи до його характеристики, що своїми переконаннями міністр “Красний” був “далекий від цього дражливого кольору” [5, 153].

8 листопада 1920 р. П.Красний серед інших урядовців та військових керівників УНР приймав участь в державній нараді, на якій було прийнято відозву до українського народу з закликом до єднання в

останньому смертельному бою з більшовизмом [2]. За кілька днів українська армія розпочала свій останній великий наступ на фронті.

Після поразки українських національно-визвольних змагань, П.Красний розділив долю тисяч його співгромадян і колег, що потрапили під прес сталінської машини смерті. Він був репресований і 1939 року розстріляний органами НКВС у Києві.

Будучи вірним сином обох народів – українського та єврейського, Пінхос Крас (Красний), проте, мав єдину Батьківщину – Україну, якій віддав кращі роки свого свідомого життя. Важко визначитися ким він вважав себе більше – українським євреєм, чи єврейським українцем, тай чи так це вже й важливо, порівняно з величчю цієї особи та його жертвовною роллю в боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу.